

פרשת כי תשא שנת תש"פ

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה וש"ס

הואיל משה

אכין ורקין עכ"ד, ולפי"ז כתב בספר דורש טוב לחנוכה (דף רס"ו),
דנמצא מזה דמאן דס"ל עכו"ם קרויים אדם ע"כ דס"ל דלא דרשינן
אכין ורקין עיי"ש.

ובספר נחלת עזריאל פרשת אמור (דף ס"ב) כתב, דשאל יש לו תירוץ
על שהרג נוב עיר הכהנים, דדואג הרגם שנאמר (שמואל א' כ"ב י"ח),
ויאמר המלך לדואג סב אתה ופגע בכהנים ויסב דואג האדומי
ויפגע הוא בכהנים וימת ביום ההוא שמינים וחמשה איש נשא אפוד
בד, והרגם על ידי שליח ואין שליח לדבר עבירה כי דברי הרב
ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ואיתא במסכת סנהדרין (דף מ"ט),
דאבנר ועמשא לא שמעו לקול שאל דצוה להם לפגוע בכהני נוב,
שהם דרשו אכין ורקין, דכתיב ביהושע (א' י"ח) כל איש אשר ימרה
את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצוונו יומת, יכול אפילו
לדברי תורה, ת"ל רק חזק ואמץ, ודואג האדומי לא דרש אכין
ורקין ושמע למה שאמר שאל עכ"ד.

ושמעתי מכ"ק אדמו"ר מצאנו-קלויזענבורג שליט"א, דזה אי חטא
ראובן במכירת יוסף תלוי אי דרשינן אכין ורקין או לא, דאי דרשינן
אכין ורקין אז לא היה צריך ראובן לשמוע לקול יהודה, הגם
דיהודה היה מלך אבל מרק ילפינן דלעבירה אסור לשמוע למלך,
משא"כ אי ס"ל דלא דרשינן אכין ורקין, היה צריך ראובן לשמוע
לקול יהודה, משום דאפילו לדבר עבירה צריכין לשמוע למלך,
ולפי"ז לא חטא ראובן במכירת יוסף עכ"ד כ"ק אדמו"ר מצאנו-
קלויזענבורג שליט"א.

ובזה יבואר דברי המדרש, דמהא דציווה הקב"ה למנות את בני
ישראל על ידי נתינת מחצית השקל כדי שעיי"ז יהיו דבר שבמנין,
ודבר שבמנין אפילו באלף לא בטל, ע"כ דס"ל דעכו"ם קרויים
אדם, ולפי"ז לא דרשינן אכין ורקין, ולפי"ז לא חטא ראובן
במכירת יוסף דהלא גם לדבר עבירה צריכין לשמוע דברי המלך,
ובזה רמו שהוא עתיד לקרב ראשון של שבטים ודו"ק.

ב) עוי"ל, דאיתא במסכת שקלים (פ"א מ"ג), את מי ממשכנין, לויים
וישראלים, גרים ועבדים משוחררים, אבל לא נשים (ונתנו איש כופר נפשו
כתיב ולא אשה), ועבדים (דאין עבדים חייבין אלא במצות שנשים חייבות), וקטנים, כל קטן
שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק (אביו משהתחיל ואם מת אביו הוא
שוקל על ידי עצמו), ולהלן (משנה ה') איתא, אף על פי שאמרו אין ממשכנין
נשים ועבדים וקטנים, אם שקלו מקבלין מידן (ובתנאי שימסורום לציבור לגמרי
כי היכי דלא להוי קרבן ציבור קרב משל יחיד) עיי"ש.

כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר
נפשו לה' בפקד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם:
ואיתא במדרש תנחומא (ס"ד), אמר ר' יוסי בר חנינא, רמזו
שהוא עתיד לקרב ראשון של שבטים לשכינה, ואיזהו, זה
ראובן, שנאמר יחי ראובן ואל ימות, וזהו כי תשא את
ראש בני ישראל, ראשון של שבטים עיי"ש, וצ"ב השייכות
נתינת מחצית השקל לראובן.

והנבס"ד, עפימש"כ בספר דרש משה (דף קס"ה. מדפ"ס) בשם הגאון
מוהר"ר העשיל ז"ל, טעם נכון על מה שצוה הקב"ה למנות את
ישראל, דאיתא במד"ר ויקרא (פרשה ד-ד), א"ר אלעשא, גוי אחד שאל
את ר' יהושע בן קרחה, כתוב בתורתכם אחרי רבים להטות, אנו
מרובים מכם מפני מה אין אתם משוין עמנו בעיי"ש, ולכן
משום האי חששא שלא יבוטל ח"ו כלל ישראל בין האומות שהמה
הרוב, צוה הקב"ה למנותן כדי שיהיו עיי"ז דבר שבמנין, וקיי"ל
דבר שבמנין אפילו באלף לא בטל עכ"ד.

וכתב שם, דביור"ד (ס"י צ"ח סעיף ב') איתא דמין במינו בטל ברוב,
ובטו"ז (ס"ק ג') כתב וז"ל מסקנת הפוסקים דמב"מ שנתערב, מה"ת
בטל ברובא דכתיב אחרי רבים להטות אלא דרבנן הוצריכו ששים,
אבל מין בשאינו מינו אינו בטל ברוב רק צריך ששים מן התורה,
וברמ"א שם כתב וז"ל, ולענין מין במינו אזלינן בתר שמא, אם שני
הדברים שמן שוים הוי מב"מ, אבל לא אזלינן בתר טעמא אם הוא
שוה או לא עכ"ד, ולפי"מ דאמרינן במסכת יבמות (דף ס"א). דאתם
קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם, א"כ ישראל ואו"ה אינן שוים
בשמא והוי מין בשאינו מינו שאינו בטל ברוב, וא"כ לא היה צריך
למנותן, דאף בלא מנין נמי אינן בטלין ברוב כיון דהם אינם שוין
בשמא עכ"ד, והיוצא לנו מזה דממה שהקב"ה צוה למנות את
ישראל מוכח דגם עכו"ם קרוין אדם.

ובהגדה של פסח ברית מטה משה פיסקא מה אשיב (דף רל"ז) הקשה,
למ"ד דגם עכו"ם נקראים אדם, הלא כתיב אשר יעשה אותם האדם
וחי בהם, ואי אמרינן דוחי בהם פירושו כפשוטו שיחיה לעולם,
וכמ"ד במסכת ע"ז (דף ה'). לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי
שלא יהא מלאך המות שולט בהן עיי"ש, א"כ האיך נעשה לאומות
העולם חירות מן המלאך המות, הלא לא נעשה חירות רק לישראל
שקבלו על מנת כן התורה, וצ"ל דוחי בהם איתא דפקוח נפש דוחה
שבת כדאיתא במסכת יומא (דף פ"ה), ולכאורה קשה הלא ילפינן
מאך את שבתותי תשמורו דפקוח נפש דוחה שבת, וצ"ל דלא דרש

כיון דקיי"ל דקטן אינו מקנה לאחרים מה"ת עד שיגדיל ויביא שתי שערות, וכמש"כ הרמב"ם בהל' מכירה (פ"ב-ה"ב), א"כ היכי מהני בהו מסירה לציבור, סוף סוף מדאורייתא נמצא קרבן ציבור קרב משל יחיד, ובהדיא כתב הרמב"ם בהל' לולב (פ"ח-ה"י) דאין נותנין לולב לקטן ביו"ט ראשון, שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מה"ת, ונמצא שאם החזירו לו אינו חוזר עיי"ש, וא"כ ה"נ דכוותא, אע"ג דמתקנת חכמים נמצא קרבן ציבור קרב משל ציבור, מ"מ כיון דמדאורייתא לאו בר הקנאה הוא, נמצא דבר תורה קרב משל יחיד, ולא מהני, דומיא דלולב, ובשלמא לשיטת הרע"ב דס"ל דפחות מבין כ' פטור משקלים, איכא למימר דמתני' דקתני אם שקלו מקבלין מידם מיירי בקטנים שהביאו ב' שערות, אלא שהם פחותים מבני כ', אבל לדעת הרמב"ם והרמב"ן קשה עיי"ש.

ובקצות החושן (סי' רל"ה סק"ד) כתב וז"ל, וכן נראה מוכח (דקנין דרבנן מהני לקנין דאורייתא), מהא דתנן במסכת שקלים (פ"א), אף על פי שאמרו אין ממשכנין נשים ועבדים וקטנים, אם שקלו מקבלין מידן, וכתב הברטנורא, ובתנאי שימסרם לציבור לגמרי כי היכי דלא ליהוי קרבן ציבור קרב משל יחיד עיי"ש, והיכי מצי קטנים מסרי לציבור יפה, הא פשוטות אין מתנתן מתנה אלא מדברי סופרים, והרי מן התורה אין כאן מתנה לציבור, ונמצא דקרבן ציבור קרב משל יחיד, אלא על כרחך כיון דמדרבנן הוי קנין מהני נמי לדאורייתא, ומזה ראייה למש"כ הבית יוסף באבהע"ז (סי' כ"ח), דהטור כתב, היה לו מלוה על אחרים ואמר לה הרי את מקודשת לי בחוב שיש לי ביד זה במעמד שלשתן מקודשת אפילו היא מלוה על פה וכו', וכתב הבית יוסף וז"ל, וכתב רבינו ירוחם דמקודשת היינו מדרבנן כיון דמעמד שלשתן תקנתא דרבנן היא עכ"ל, ואינו מוכרח, דהא איכא למימר כיון דתקינן רבנן נקנו לה המעות, וכיון שנקנו לה הו"ל כאילו נתן לה כסף והויא מקודשת דאורייתא עכ"ל הבית יוסף, אמנם לפימש"כ הברטנורא שם דקטנים דתנן שם היינו פחותים מעשרים עיי"ש א"כ לאו ראייה מזה, אלא דהרמב"ם בפירושו ובחיבורו מפרש לה בקטנים שפחותים מבין י"ג, וכיון דתנן ואם שקלו מקבלין מידם מוכח דקנין דרבנן מהני לדאורייתא עיי"ש, וכ"כ בספר אבני מילואים (סי' כ"ח סק"ג) עיי"ש.

ובנתיבות המשפט (סי' רל"ה סק"ג) כתב וז"ל, אמנם מה שהקשה בהא דשקלים דהקטנים ששקלו מקבלין מהם רק שימסרו לציבור יפה, היאך אפשר להקטנים להקנות יפה, והוכיח מזה דהפקר ב"ד הוא מדאורייתא, והוכיח מכאן דמעמד שלשתן מהני בקידושין וכו', כבר הארכתי במקום אחר דהפקר ב"ד אינו רק הפקר מדאורייתא אבל לא הוי קנין מדאורייתא אלא קנין מדרבנן וכ"כ הגט פשוט סי' ק"ל עיי"ש, ולזה גבי שקלים כיון דהוה הפקר מדאורייתא מהקטנים, שוב הציבור זוכין במשיכת הגזבר שהוא שליח דידהו מדאורייתא כדין הזוכה מהפקר וכו' עיי"ש, מבואר מזה דהפקר ב"ד הפקר מועיל רק להפקיע מהקטנים אבל לא להקנות, והגזבר קונה במשיכה כדין הזוכה מהפקר.

ובספר החינוך (מצוה ק"ה) כתב וז"ל, שיתן כל אחד מישראל מבין עשרים שנה ומעלה בין עני ובין עשיר מחצית השקל, שהוא משקל עשרה גרה כסף, בכל שנה ליד הכהנים, שנאמר זה יתנו כל העובר על הפקודים עיי"ש, וכתב המנחת חינוך, ודוקא הגדולים, ככל מצות עשה שכתורה שקטנים פטורים, והנה הר"ם כאן (פ"א-ה"י) כתב דקטנים פטורים, מבואר כמו בכל התורה כולה דקטן היינו שלא הגיע לשלש עשרה שנה, או אפילו בן שלש עשרה שנה ולא הביא שתי שערות, כמו בכל התורה, אבל אם הוא בן שלש עשרה והביא שתי שערות דהוא גדול לכל התורה, כאן נמי הוי גדול וחייב במצוה זו ככל המצוות, אבל הרב המחבר כתב מבין עשרים שנה ומעלה וכו', דעתו דפחות מבין עשרים אף שהוא גדול אינו חייב במצוה זו עיי"ש.

וברמב"ן עה"פ (כי תשא) כתב וז"ל, וכן נראה לי, כי שלש תרומות שרמזו כאן, האחת לקרבנות הציבור, איננה על ידי המנין האמור בחומש הפקודים כדברי הרב (רש"י), כי שם נאמר אך את מטה לוי לא תפקוד, והשקלים של קרבנות לויים חייבים בהם לדברי הכל, וכדברי חכמים אף הכהנים, וכן הלכה כמו שמפרש במסכת שקלים (פ"א-ה"י), ועוד, כי השקלים לקרבנות אינם מבין עשרים שנה ומעלה, אלא משהביא שתי שערות חייב לשקול, וכן מפורש שם, אבל צוה הכתוב שיביאו למלאכת המשכן תרומת חצי השקל לכל העובר על הפקודים מבין כ' שנה ומעלה, ורמזו העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל לכפר על נפשותיכם, שכל הצריך כפרה שהגיע לכלל חיוב המצות יביא מחצית השקל לקרבנות עכ"ל, הרי דהרמב"ן ס"ל, דכשמגיע לכלל חיובא דהיינו שהוא בן י"ג והביא שתי שערות, חייב במצות מחצית השקל ככל מצוות שכתורה.

והברטנורא ס"ל ג"כ כהחינוך שכתב וז"ל, וקטנים אפילו הביא ב' שערות והוא פחות מבין עשרים עיי"ש, אך התוס' יו"ט (משנה ד) כתב וז"ל, ולא ידעתי מי הכריחו לכך, דמתני' דתנן קטנים מסתברא דעד בן י"ג שנה הוא ככל קטנים בעלמא, וכן פי' הרמב"ם בפירושו ובחבורו, והרמב"ן בפ"י החומש (בפרשתן), וכן מבואר בהדיא בירושלמי (פ"א-ה"א), והא דכתיב כל העובר על הפקודים מבין עשרים שנה וגו', לא מיירי במחצית השקל לדורות אלא במה שנתנו באותו הדור לאדנים למשכן עיי"ש.

והרמב"ם בהל' שקלים (פ"א-ה"א) כתב, מצות עשה מן התורה ליתן כל איש מישראל מחצית השקל בכל שנה ושנה וכו' עיי"ש, וכתב השער המלך (ריש הל' שקלים), דמלשונו משמע דמכיון שנקרא איש דהיינו מבין י"ג שנה הרי הוא חייב במחצית השקל, והביא שם דברי הברטנורא והתוס' יו"ט הנ"ל.

והקשה השער המלך על הרמב"ם (ד"ה תו ק"ל), דלפי דבריו דקטנים פחותין מבני י"ג שנה שנתנו שקלים מקבלין מידם, והרי כיון שהנותן לתרומת הלשכה צריך ליתנו לציבור לגמרי כי היכא דלא ליהוי קרבן ציבור קרב משל יחיד, ומעתה קשה

קנין, והוא ממה דאיתא במסכת בכורות (דף ג"ב:) גבי ירושת אשתו דאינו חוזרת ביובל דסבר ירושת הבעל דאורייתא עיי"ש, משמע דאם הוי מדרבנן היה חוזר, וכן קאמר שם אח"כ להדיא דר"א סבר ירושת הבעל דרבנן, וקשה מה בכך דהוי מדרבנן סוף סוף נימא כמו דמקנין דרבנן נעשה דאורייתא, כן הכי נמי מירושה דרבנן נעשה יורש דאורייתא ולמה יצטרך לחזור, ובודאי אין סברא לחלק בין ירושה לקנין, ואם יש כח ביד חז"ל לעשות מדבר שאינו קנין קנין, יש כח בידם לעשות מדבר שאינו יורש יורש, אלא ודאי מה דאמרינן דמקנין דרבנן נעשה דאורייתא הוי רק בהוצאה מרשות דהפקר ביד הפקר ולא הכנסה לרשות עיי"ש מה שהאריך בזה.

מבואר מדבריו, דאי ס"ל ירושת הבעל דרבנן, ומ"מ אינו חוזר ביובל, אי אפשר לומר דהפקר ביד הפקר מועיל רק להפקיע, רק על כרחך צריך לומר דמועיל אף להקנות.

והנה בפרשת ירושה (פנחס כ"ז-כ"ח) כתבה התורה"ק ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אתה וגו', ופשוטו משמע דהאשה יורשת את בעלה דשארן זו אשתו, אמנם הגמרא במס' בבא בתרא (ק"א:) יליף מהכא דירושת הבעל דאורייתא דכתיב ונתתם את נחלתו לשארו וגו' וגורעין ומוסיפין ודורשין, ופי' הרשב"ם דגורעין הוי"ו מנחלתו והלמ"ד מלשארן ומוסיפין שתי אותיות הללו זו ע"ג זו לעשותו תיבה אחת והיא לו ודרוש הכי, ונתתם את נחלת שארו לו עיי"ש.

ובספר נחלת יעקב (פרשת ויחי אות ט) כתב דחז"ל למדו הא דיעקב אבינו לא מת מדכתיב תתן אמת ליעקב, וגורעין ומוסיפין ודורשין, גורעין הלמ"ד מן ליעקב ומוסיפין לתיבת אמת והוא לא מת יעקב עיי"ש.

והטעם דיעקב אבינו לא מת כתב בספר חידושי הגרשוני (פרשת ויצא), משום שהוא נקרא אל, כדאיתא במסכת מגילה (דף י"ח), א"ר אחא א"ר אלעזר, מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל, שנאמר ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלקי ישראל, דאי ס"ד למזבח קרא ליה יעקב אל, ויקרא לו יעקב מיבעי ליה, אלא ויקרא לו ליעקב אל, ומי קראו אל אלקי ישראל עיי"ש.

ובשו"ת תרומת הדשן (כתבים ופסקים סי' ק"ב) הביא חקירת הקדמונים, אשת אליהו לכי עלה אליהו למרום מהו שתהא מותרת, והשיב דלפי"מ דאמרינן במסכת נדה (דף ע:) מת מטמא ואין נציב מלח מטמאה, מת מטמא ואין חי מטמאה, ה"נ אמרינן בזה אשת רעהו אסרה תורה ולא אשת מלאך שכולו רוחני ולא גופני עיי"ש, ועיין באבן העזר בבית שמואל (סי' י"ז סק"א), ובסדר משנה בה' יסודי התורה (פרק ט), ובשו"ת נטע שעשועים (שליסעל סי' א' אות ו', ובסופו זה דבר השמטה דף קע"ה) מש"כ בזה, ולפי"ו אי ס"ל דיעקב אבינו נקרא אל, וי"ל דאשת רעהו אסרה תורה ולא אשת מלאך, א"כ לא חטא ראובן במעשה בלהה, ועיין בספר אלפי יהודה (פ' וישב).

ואיתא במסכת גיטין (דף ל"ו:), אמר ר' יצחק, מנין שהפקר בית דין היה הפקר, שנאמר וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה (באנשי כנסת הגדולה כתיב), ר' אלעזר אומר מהכא, אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות וגו', וכי מה ראשים אצל אבות (הוה ליה למיכתב וראשי המטות), לומר לך מה אבות מנחילין את בנייהם כל מה שירצו (מחלק נכסיו על פיו), אף ראשים מנחילין את העם כל מה שירצו עיי"ש.

וכתב בספר ים של שלמה מסכת יבמות (פ"י-ס"ט), דפלוגת ר' יצחק ור' אלעזר הוא, אם כח בית דין יפה רק להוציא מן הבעלים ולהפקיר, או גם להקנות לאחר, דלר"י דיליף לה מקרא יחרם כל רכושו מוכח דכח בית דין יפה רק להפקיע ממון ולא נשמע דאלים כוחם להקנותם לאחר, ור"א דיליף לה מקרא דאלה הנחלות מוכח דכחם יפה להפקיע מזה ולזכות לאחר עיי"ש, וכ"כ הרשב"א במסכת גיטין (ס"ט) ד"ה רבא אמר, דמינה שמעינן דכח בית דין יפה להפקיר ממון מזה ולזכותו לזה אפילו קודם שבאו לידו, וכן מוכח מקרא דאלה הנחלות וכו' עיי"ש, ועיין מסכת בבא בתרא (דף קל"א:) ברשב"ם ד"ה אלא תנאי שכתב וז"ל, דאלים תנאי בית דין משום דהפקר בית הפקר להקנות אפילו לדבר שלא בא לעולם עיי"ש.

ועיין במסכת גיטין (דף כ:) ודילמא אקנויי אקנו ליה רבנן, וכתב רש"י ד"ה אקנויי וז"ל, ההוא זוזא מדידה והוי כמאן דיהיב ליה איהו דהפקר בית דין היה הפקר עכ"ל, הרי דרש"י ז"ל ס"ל דהפקר בית דין בכוחם להפקיע מזה ולהקנות לזה, עיין בספר בית אהרן עמ"ס גיטין (ס"ט), ועיין שם בהגהות מהר"ץ חיות, ועיין בספר מחנה אפרים הל' משיכה (ס"ב ב) דס"ל דרק להפקיר היו יכולים הבית דין לעשות אבל לא להקנות לאחר, ובהגהות מהר"ץ חיות למסכת גיטין (דף י"ד) תוס' ד"ה כהלכתא כתב דגם התוס' ס"ל כן עיי"ש, והאריכו בזה האחרונים].

ובספר נדרי וזיזין בקונטרס קנין עולם (דף ו) כתב וז"ל, נסתפקתי, בישראל שקנה חמץ מנכרי קודם פסח או בפסח, ועשה בו רק קנין דרבנן, ומה"ת לא הוי קנינו קנין ולא לקחו לרשותו, אם חמץ זה אסור לאחר הפסח או לא, דהנה ידוע דכל חמץ שאינו צריך ביעור מה"ת רק מדרבנן אינו אסור לאחר הפסח, א"כ מה דינו של החמץ הזה, ולכאורה היה נראה דתלוי בפלוגת הפוסקים באבהע"ז (ס"ב כ"ה), אם מקידושי דרבנן נעשה קידושין דאורייתא או לא, אך האמת נלפענ"ד, דאף דאמרינן מקנין דרבנן נעשה דאורייתא, היינו רק מכח הפקר ביד הפקר ולא נחשב של המקנה, אבל מ"מ לא נחשב של הקונה מה"ת היכי דלא שייך ביה לומר דזכה מתורת הפקר, וכמש"כ גם המקור חיים סברא זו והביא בשם הגט פשוט ג"כ כן, וכבר החזקתי בסברא זו במקום אחר, וכעת נראה להביא ראיה לזה דדוקא להוציא מרשות חבירו נעשה מדרבנן דאורייתא ולא לעלותו לרשות הקונה אין כח בידם לעשות מדבר שאינו קנין

ויהי בנסוע אתיא דצריכין להוליד בנים יותר מעיקר המצוה דפ"ר,
וע"כ דחטא ראובן במה שבלבל יצועי אביו.

ושמעתי מכ"ק אדמו"ר מקלויזענבורג שליט"א (פ' חיי תשס"ד), די ש
לומר דהמדרש והגמרא פליגי אי סומכין על הנס או אין סומכין,
דהטעם שאמר להם יוסף אל תתעסקו בדבר הלכה, שמא תרגו
עליכם הדרך, ופירש"י תתעו, ולכאורה אמאי נישחש לזה כיון
דהתורה אגוני ומצלי, וע"כ משום דאין סומכין על הנס, משא"כ
המדרש ס"ל דסומכין על הנס ולכן אמר להם אל תפסיקו מדבר
הלכה עכ"ד.

ובגליון ישראל סבא (גליון פ"א) כתב השפע חיים זצ"ל דזה אי סומכין
על הנס או אין סומכין תלוי בזה, דאמרינן במסכת כתובות (דף ס:) אל
יורה הלכה במקום רבו, ואפילו ביעתא בכותחא לא לישרי אינש
במקום רביה עיי"ש, וי"ל דהוא משום דבמקום רבו יש לו להרב
יותר סייעתא דשמיא, ולכן ישאל לרבו ואל יסמוך לעצמו לאסוקי
שמעתתא אליבא דהלכתא, וזה ממה שאמרו במסכת סנהדרין (דף
ל"ב:), תנו רבנן, צדק צדק תרדוף הלך אחר בית דין יפה עיי"ש, ולכן
ישאל לרבו שהוא בית דין יפה יותר.

אך בספר קול אליהו מהגר"א זצ"ל (פרשת שופטים) כתב ליישב מדרש
פליאה עה"פ צדק צדק תרדוף וגו', ואיתא במדרש מכאן אמרו
להושיב דיינים בשני ובחמישי והוא פליאה, ויש לבאר דהוא כנגד
צדק צדק שתי פעמים, עפ"י המבואר במסכת שבת (דף קכ"ט:) ברש"י
ד"ה דקיימא ליה מאדים בזווי וז"ל, שצ"מ חנכ"ל, סדר השעות
כשנתלו המאורות והמזלות, שעה ראשונה של ד' בשבת שימש
שבתאי ובשניה צדק ואחריו מאדים ואחריו חמה ואחריו נוגה
ואחריו כוכב ואחריו לבנה, נמצאו ז' המזלות לז' השעות וחוזרים
חלילה לעולם, נמצא בסדר זה לעולם, סימני מזלות המשמשין
בתחלת לילי השבוע כצנ"ש חל"ם, מוצאי שבת שעה ראשונה שלו
כוכב תחלת ליל שני צדק וכן בסדר הזה, וסדר תחלת סימני הימים
חל"ם כצנ"ש, שעה ראשונה של אחד בשבת חמה ושל שני בשבת
לבנה ושל שלישי בשבת מאדים ושל רביעי בשבת כוכב ושל
חמישי בשבת צדק עיי"ש, ונמצא לפי"ז דבשני בלילה בתחלתו
הולך מזל צדק, ובתחלת יום חמישי הולך מזל צדק.

ואיתא בשבת (קנ"ו.) האי מאן דבצדק (הנולד במזל צדק) יהי גבר צדקן,
אמר ר"ג בר יצחק וצדקן במצות עיי"ש, וכתיב ושמו דרך ה'
לעשות צדקה ומשפט, ולזה דייקא כששולט צדק יהיה משפט,
שבשליטת מזל זה יהיה לו סייעתא דשמיא לכוון הדין לאמיתו,
ועיין ברמב"ם ה' יסודי התורה (פ"ג ה"א) שכתב, וגלגל ששי שבו
כוכב צדק, ובפירושו שם כתב לפי שהוא דן השופטים והדיינים
וכיוצא בהם, וממנו תבוא הרעה למי שאינו שופט מהם בצדק
עיי"ש, ולכן יושבין באותו זמן, וזהו צדק צדק תרדוף שיהא דנין
בשני ובחמישי עכ"ד, ולפי"ז נמצא שלא בא הכתוב ללמוד שילך
אחר בית דין יפה, אלא לדרשה שישבו הבית דין בב' וה' כששולט
המזל צדק, וא"כ מותר לפסוק הלכה במקום רבו.

ומעתה יבואר דברי המדרש, כי תשא את ראש בני ישראל
לפקודיהם ונתנו איש כפר נפשו לה', ומוכח דחייבא רמיא על כל
איש דהיינו מבין י"ג ליתן מחצית השקל, והא דתני במתני' דאין
ממשכנין הקטנים ומ"מ מקבלים מהם, מייירי בקטנים פחותים מבין
י"ג, וקשה הלא אין אותם הקטנים ראויים להקנות ולמסור לציבור,
וע"כ כמש"כ הנתיבות דהוא מטעם הפקר ב"ד הפקר דמועיל רק
להפקיע מהקטנים, והגזבר קונה אותה במשיכה כדין הזוכה הפקר,
וס"ל ירושת הבעל דאורייתא, וס"ל גורעין ומוסיפין דורשין,
וס"ל דיעקב לא מת ומשום דאקרי אל, וכיון דיעקב אקרי אל
ואמרינן דאשת איש אסרה התורה ולא אשת מלאך, א"כ לא חטא
ראובן במעשה בלהה, ולכן אתה מקרב ראשון של השבטים דהוא
ראובן, שאמר יחי ראובן ואל ימות במעשה בלהה ודו"ק.

ג) עוי"ל, דהרמב"ן עה"ת בראשית (ל"ה-כ"ב) כתב, ועל דרך הפשט
יתכן, שראובן בלבל יצועי אביו מפחדו שלא תלד ליעקב עוד, כי
הוא הבכור, וחשב לקחת שני חלקים ויפסיד יותר מכל האחים,
ולא פחד מאמו כי זקנה היתה, ואולי מתה זלפה, ולכן נטלה ממנו
הבכורה מדה כנגד מדה עכ"ד, ולכאורה קשה דהא יעקב כבר קיים
מצות פו"ר לכל הדיעות במס' יבמות (דף ס"א:), וא"כ מה חטאו של
ראובן במה שבלבל יצועי אביו.

אמנם י"ל, דאיתא בשבת (קט"ו:) דשבעה ספרי תורות יש ופרשת ויהי
בנסוע הוה ספר בפני עצמה עיי"ש, וכתב בכלי יקר פ' בהעלותך
(פרשה י"ל-ה), דלכאורה יפלא לומר דפרשת ויהי בנסוע הוה ספר בפני
עצמה כיון דאין בה רמז לשום מצוה, וכתב ד"ל שעשה ספר
בשביל מצות פו"ר כי במצוה זו תלוי קיום העולם וגורם השראת
השכינה, כדאיתא במסכת יבמות (דף ס"ד) דכל מי שאינו עוסק בפו"ר
גורם לשכינה שתסתלק מישאל דאין השכינה שורה בפחות משני
אלפים ושני רבבות מישאל שנאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל
עיי"ש, ובספר תפארת צבי פרשת תצוה (דף כ:) כתב, דלכאורה מצות
פו"ר מבראשית נפקא דכתיב פרו ורבו, ות' דמבראשית נשמע רק
ב' זכרים או זכר ונקיבה, ומפרשת ויהי בנסוע נשמע דצריכין יותר
עיי"ש, ולכן י"ל דאע"ג דיעקב כבר קיים מצות פו"ר, מ"מ נחשב
לחטא לראובן במה שבלבל יצועי אביו, דהא עי"ז לא יולד ליעקב
עוד, ומפרשת ויהי בנסוע מוכח דכל אחד מישאל צריך להיות
זהיר במצוה זו כדי למלאות המספר דזה גורם השראת השכינה.

ובספר יציב פתגם (פ' בראשית) כתב, ד"ל דהא דספר ויהי בנסוע נחשב
לספר בפני עצמה אתיא להורות לן דכשארם יוצא לדרך אל יתעסק
בדבר הלכה כמו שאמר יוסף לאחיו אל תרגזו בדרך, כדאיתא
בתענית (דף י:), אמר ר' אלעזר, אמר להם יוסף לאחיו, אל תתעסקו
בדבר הלכה שמא תרגו עליכם הדרך עיי"ש, ולפיכך אין בפרשה זו
רק שני פסוקים, להורות לן דבנסיעה בדרך יש למעט בלימוד
עיי"ש, ולפי"ז אין לנו לימוד דצריכין להוליד בנים יותר מעיקר
המצוה דפו"ר, ולפי"ז לא חטא ראובן במה שבלבל יצועי אביו.
אכן לפימש"כ התוס' (סו) בשם המדרש דאמר להם אל תפסיקו
מדבר הלכה עיי"ש, וכיון דגם בדרך מותרין ללמוד, ע"כ דפרשת

ד) עוי"ל, עפ"מש"כ (באות ג) דהטעם דנתינת מחצית השקל הוא כדי לתקן החטא דמכירת יוסף, ומחלוקת יוסף עם השבטים היתה, כמש"כ במזרחי (פ' וישב), מה שיוסף הוציא דבה על השבטים באומרו שאכלו אבר מן החי, באמת אכלו מפרכסת, וסברי דלישראל דבשחיטה תליא מילתא שרי לאכול מפרכסת, ויוסף סבר במיתה תליא מילתא, ואסור לאכול מפרכסת עיי"ש, ועיין בפרשת דרכים דרך האתרים (דרוש א), ובעיר דוד (ס' של"ט).

ובספר כסף נבחר (פרשת מקץ) העיר, ממה דאמרינן בחולין (כ"ג), כשר בפרה (שחיטה) פסול בעגלה, כשר בעגלה (ערופה) פסול בפרה, ופריך ויהא פרה כשרה בעריפה מק"ו מה עגלה שאינה כשרה בשחיטה כשרה בעריפה, פרה שכשרה בשחיטה אינו דין שכשרה בעריפה, וכתבו התוס' לאו דוקא פרה אלא ה"ה חולין וקדשים, ומסיק אמר קרא הערופה זאת בעריפה ואין אחרת בעריפה אלא בשחיטה, והקשו התוס' הא לקמן אמרינן הערופה להורות כשהיא שלימה ולא לזאת בעריפה, ותירצו מדסמך לה יליף לה, א"כ מכח סמיכות יליף לה דבשחיטה תליא, ולפי"ז מבואר דמחלוקת יוסף עם השבטים היתה אי דרשינן סמוכין, דיוסף ס"ל דלא דרשינן סמוכין ולכן היה סובר דבמיתה תליא מילתא והוציא דבה על השבטים שאכלו מפרכסת, והשבטים ס"ל דדרשינן סמוכין, ובשחיטה תליא מילתא עיי"ש.

ואיתא בשבת (דף נ"ה:), אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל האומר ראובן חטא (במעשה בלחה) אינו אלא טועה, שנאמר (בזאי קרא) ויהיו בני יעקב שנים עשר, מלמד שכולן שקולין כאחת, אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, מלמד שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאלו שכב עמה, תניא, ר"ש בן אלעזר אומר, מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו וכו', אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל את מצעה וכו' עיי"ש.

וכתב בפרשת דרכים (דרוש א), דבאמת לא חטא ראובן, דכיון דבלחה היתה פילגש יעקב, והרי הוא כאנוסת ומפותת אביו דשריא עיי"ש, אך ביבמות (נ"ג) במתני' פליגי בה ר' יהודה ורבנן, דלרבנן נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, ור"י פליגי ואוסר, ואיתא בגמ' אמר רב גידל אמר רב מאי טעמא דר"י, דכתיב לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו, כנף שראה אביו לא יגלה, וממאי דבאנוסה כתיב, דכתיב מעילויה דקרא ונתן האישה השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף וכו' עיי"ש, ונמצא דהא אי ראובן חטא במעשה בלחה תליא אי דרשינן סמוכין עיי"ש בפרשת דרכים [ועיין בהגהת יעב"ץ ויפה עינים ביבמות (ד) שצינינו לירושלמי דס"ל דמאן דדריש סמוכין דריש בכל התורה, ומאן דלא דריש לא דריש בכל התורה עיי"ש, ועיין בשבת (דף כ"ה:) ובמנחות (דף מ:) דב"ש פוטרין סדין בציצית דלי"ל עשה דוחה ל"ת דלא דרשי סמיכות דכלאים בציצית עיי"ש].

ואיתא ביור"ד (ס' קע"ט ס"ב), נהגו שאין מתחילין בב' וד' ואין נושאים נשים אלא במילוי הלבנה, וכתב שם הרמ"א וז"ל, במה שאדם יודע שהוא נגד המזל לא יעשה ולא יסמוך על הנס עיי"ש, ומבואר שם אף שאמרו במסכת שבת (דף קצ"ו) דריו"ח וכן רב ס"ל דאין מזל לישראל עיי"ש, מ"מ אל יעשה שום דבר כנגד המזל, וזה תלוי אם סומכין על הנס או אין סומכין, דאם סומכין על הנס נמצא לישראל הם למעלה מן המזל ואין צורך להתחשב עם המזל שלא יעשה שום דבר כנגדו, ואם אין סומכין על הנס א"כ אל יעשה דבר שהוא נגד המזל, ולפי"ז אי אמרינן אל יורה הלכה במקום רבו נמצא דע"ז בא הכתוב צדק צדק תרדוף להלך אחר בית דין יפה, ולא אמרינן דבא להושיב בית דין בשני ובחמישי דאז שולט המזל צדק דאמרינן אין מזל לישראל וסומכין על הנס, אך אי אמרינן דמותר לדון במקום רבו ולא בא הכתוב שילך אחר בית דין יפה אלא לדרוש שהבית דין ישבו בשני ובחמישי ואפילו אין מזל לישראל מ"מ אין סומכין על הנס ואל יעשה דבר שהוא כנגד המזל עכ"ד עיי"ש.

ואיתא במד"ר בראשית (פ' ד-ט) עה"פ ויבא יוסף את דבתם רעה, מה אמר, ר' מאיר אומר חשודין הן בניך על אבר מן החי וכו' עיי"ש, וכתב בספר פרשת דרכים (דרוש א) בשם המזרחי, דמחלוקת של יוסף והשבטים היה בדבר הלכה, שאכלו בשר מבית השחיטה בעודה מפרכסת, ונחלקו אם היה להם דין ישראל או דין בן נח, דהשבטים סברו דהיה להם דין ישראל דבשחיטה תליא מילתא ומיד כשנשחטה הותרה כדאיתא במסכת חולין (דף ל"ג), ויוסף סבר דדינם כב"נ דבמיתה תליא מילתא ובעודה מפרכסת הו"ל אבר מן החי עיי"ש, והנה השבטים סוברים דבמקום של יעקב אבינו אסור ליוסף שידון ויברר לעצמו ההלכה, ויוסף ס"ל דצדק צדק בא שידון בב' וה', וזה תלוי אם סומכין על הנס או לא.

ובירושלמי מסכת שקלים (א) על הפסוק זה יתנו איתא, ר' פנחס בשם ר' לוי לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף [היינו דינרין] ונפל לכל אחד ואחד מהם טבעה [הוא חצי סלע שהוא ב' דינרין] לפיכך יהיה כל אחד ואחד נותן שקלו טבעה, עיי"ש. ומבואר דהטעם דנתינת מחצית השקל הוא כדי לתקן החטא דמכירת יוסף.

ומעתה יבואר דברי המדרש, כי תשא את ראש וגו', דמחצית השקל בא לכפר על חטא מכירת יוסף, דכשלא כדין דנו את יוסף ולא שפיר עשו במה שמכרוהו, דהצדק הוא עם יוסף, דצדק צדק בא שידון בב' וה', וס"ל דאין סומכין על הנס, ומעתה מה דאמר יוסף לאחיו אל תרגזו בדרך הוא דלא יתעסקו בדבר הלכה שמה תתעו, וא"כ פרשת ויהי בנסוע אתיא דבדרך צריכין למעט בלימוד, ואין לנו לימוד דצריכין להוליד בנים יותר מעיקר המצוה דפו"ר, ולא חטא ראובן במה שבלבל יצועי אביו, ולכן רמזו שהוא עתיד לקרב ראשון של השבטים לשכינה, ואיזהו זה ראובן דמעשה בלחה לא נחשב לחטא ודו"ק.

קרוב יותר משאר הספיקות, ואינו ספק שקול, וע"כ אזלינן בהו בתר רוב, אבל בכל שאר הספיקות מחמרין מה"ע עיי"ש.

ולכאורה יש להביא ראיה דספיקא דאורייתא לקולא, דאיתא במסכת סוכה (דף כ"ט:) דלולב הגזול פסול, והטעם איתא (דף מ"ג) דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וגו', משלכם להוציא את השאול ואת הגזול. והקשו בתוס' (דף ל.) דלמ"ל קרא דאינו יוצא בגזול, תיפ"ל דאינו יוצא משום דהו"ל מצהב"ע עכ"ק, ובספר ים התלמוד (ביק דף ס"ז) כתב לתרץ קושיית התוס' הנ"ל, די"ל דהקרא אתא לספק גזל, לשיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ע לקולא, דנודע מש"כ החו"ד (קונטרס בית הספק) דהרמב"ם הוציא דינו דספיקא דאורייתא מה"ע לקולא מסוטה (דף כ"ט:), ושם מבואר דהתורה לא דיברה רק מוודאי ולא מספק, וא"כ שאני בין היכא דכתיב קום ועשה לשב ואל תעשה, דבכל לאוין משמעות הקרא איסור וודאי לא תאכל אבל ספק יאכל, ובקום ועשה הוא להיפוך, דעשיית המצוה יהיה בסוג וודאי ולא בסוג ספק, ולפי"ז במ"ע מודה הרמב"ם דספיקא לחומרא עכ"ד, וא"כ הו"א דיוצא בספק גזל, דמצהב"ע ליכא כיון דבספיקא אזלינן לקולא, ולכן צריך קרא דלכם דבעינן שיהא ודאי שלו ובספק גזל אין יוצאין עיי"ש, אמנם זה א"ש לשיטת הרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא לקולא, משא"כ לשיטת הרשב"א דספיקא דאורייתא לחומרא ל"ש לתרץ כן.

אך התוס' במסכת סוכה (דף ט.) תירצו, דלכן צריכין קרא למעט גזול, דמצהב"א אינו אלא מדרבנן עיי"ש, ולפי"ז ליכא הוכחה דספד"א מה"ע לקולא.

ובספר נחלי אפרסמון (פרשת ראה) כתב, דזה אי מצהב"ע פסול מה"ע או מדרבנן תליא בפלוגתת הראשונים אי כל איסורי תורה המה איסורי חפצא או איסורי גברא, עפ"מ ש"כ הר"ן בנדרים (דף י"ח.) ד"ה הלכך וז"ל, ובודאי דכי היכי דנדר חל על דבר מצוה חייל נמי אשבועה, שמצוה ושבועות שתייהן איסור גברא הן וחייל עלייהו איסור חפצא דנדרים לבטלן בשב ואל תעשה, ואפשר ג"כ שכשם שהנדר חל על השבועה לבטלה כך הוא חל לקיימה, שהנשבע שלא יאכל ככר זו וחזר ואסרו עליו בקונם ואכלו חייב שתיים, וכן בדין אם לבטל הן חלין לקיים לא כל שכן ומהאי טעמא גופיה דכתיבנא, דכיון דשבועות ליתנייהו אלא איסור גברא כי אמר קונם מיתוסף ביה איסור חפצא, אבל אין השבועות חלות על הנדרים, לא לבטל ולא לקיים, שאם אסר על עצמו ככר וחזר ונשבע עליו שיאכלנו פשיטא שאינו רשאי לאכלו, וכן נמי אם נשבי עליו שלא יאכלנו אינו עובר אלא משום בל יחל, וליכא למימר דכי היכי דאיסור חפצא דנדרים חייל איסור גברא דשבועות, ה"נ איסור גברא דשבועות ליחול איסור חפצא דנדרים, משום דבנדרים כי היכי דאית בהו איסור חפצא איסור גברא נמי אית בהו, שהרי מכיון דנאסר עליו קאי עליה בלא יחל דברו, והאי לאו איסור גברא הוא ככל ל"ת שבתורה, הלכך אין מקום לשבועות שתחול על נדרים עיי"ש.

ומעתה יבואר דברי המדרש, כי תשא את ראש וגו', דמחצית השקל בא לכפר על חטא מכירת יוסף, דכשלא כרין דנו את יוסף ולא שפיר עשו במה שמכרוהו, דהצדק הוא עם יוסף, דלא דרשינן סמוכין, ולפי"ז לא חטא ראובן במעשה בלהה, ולכן רמזו שהוא עתיד לקרב ראשון של השבטים לשכינה, ואיזהו זה ראובן ודו"ק.

ה) עוי"ל, עפ"מ ש"כ (באות א) דלכן צוה הקב"ה למנות את בני ישראל, משום האי חששא שלא יבוטל ח"ו כלל ישראל בין האומות שהמה הרוב, צוה הקב"ה למנותן כדי שיהיו עי"ז דבר שבמנין, וקיי"ל דבר שבמנין אפילו באלף לא בטל עכ"ד.

ונודע מחלוקת האחרונים אי אזלינן בתר רוב בב"נ, דהפ"מ ג ביור"ד סי' ס"ב (משב"ז סק"א) ובשו"ת נובי"ת חאבהע"ז (סי' מ"ב) ס"ל, דדין אחרי רבים להטות נאמרה רק לישראל ולא לבני נח, ולכן בב"נ לא מהני ביטול ברוב, אך החת"ס חיו"ד (סי' ע') והחו"ד בנחלת יעקב בחלק התשובות (סי' ג) ס"ל, דאף בב"נ אזלינן בתר רוב עיי"ש, ולפי"ז כתב בהגדה סמיכה לחיים (אות ל"ב) לבטל טענת אומות העולם שישראל בטילין ברוב לגביהם, דכיון דדין אחרי רבים להטות אינו נוהג אצל ב"נ, א"כ מהיכי תיתי לומר שבני ישראל ילכו אחריהם לעבוד עבו"ז ח"ו מכח ביטול ברוב, הלא לפי דינם לא אזלינן בתר רוב עכ"ד.

אמנם בספר שו"ת ברית אברהם יור"ד (סי' כ"ד) כתב, דהא אי בבן נח מהני רוב או לא, תליא אי מה שאמרה תורה הלך אחר הרוב, היינו דגם אם יש רוב נשאר ספק, אלא שהתורה התירה לנו ספק זה מדין אחרי רבים להטות, [וכדעת הר"ש מפליזי המובא בשיטה מקובצת ב"מ (דף ו') גבי עשירי ודאי ולא עשירי ספק] דלפי"ז דוקא בישראל דגלי לן קרא אמרינן כן, משא"כ בבן נח דלא גלי קרא, הוי כמו כל ספק דאסור לבן נח, כמו שכתב בספר מלא הרועים (ערך בי"א אות כ"ב), אבל אם נאמר כדעת הראשונים הסוברים דדין אחרי רבים להטות הוא דין ודאי, שהספק נתברר לנו ע"י הרוב, גם בב"נ אזלינן בתר רוב עכ"ד.

ועיין בשואל ומשיב מהדורא שתייתי (סי' ס"א) שכתב, דזה אי רוב הוה ודאי או רק ספק תליא אי אמרינן ספיקא מה"ע לקולא או לחומרא, דהרמב"ם דס"ל בה' טומאת מת (פ"ט ה' י"ב) ובה' כלאים (פ"י ה' כ"ז), דספיקא דאורייתא מה"ע לקולא ורק מדבריהם הוא לחומרא, ס"ל כהשיטמ"ק דרוב אינו בירור גמור, וכיון דהתורה אמרה דאזלינן בתר רובא חזינן מזה דלא בעינן ודאי היתר דגם רוב ספק הוא, ואפי"ה התירה התורה, א"כ ע"כ דכל ספק שריא מה"ע, דאל"כ היכא אזלינן בתר רוב, הא ספק לחומרא וגם הרוב אינו ודאי רק ספק, והרשב"א במסכת קידושין (דף ע"ג) ובתורת הבית הארוך (בית ד' שער א') דס"ל דספיקא דאורייתא מה"ע לחומרא, ס"ל כהתוס' דרוב הוה ודאי, ומה שהתירה התורה ואמרה דניזול בתר רובא, משום דברוב גילתה התורה דספק הלז דזה ספק

ובזה יבואר דברי המדרש, דמהא דציווה הקב"ה למנות את בני ישראל על ידי נתינת מחצית השקל כדי שעי"ז יהיו דבר שבמנין, ודבר שבמנין אפילו באלף לא בטל, ולכאורה הלא בלא"ה ליכא הך חששא דהלא בב"נ לא אזלינן בתר רוב, וע"כ דרוב הוא ודאי וגם בב"נ אזלינן בתר רוב, ומעתה ס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, ומעתה הא דצליכין קרא למעט גזול, משום דמצהב"ע אינו אלא מדרבנן, וס"ל דכל איסורין שבתורה הוא איסור גברא, וס"ל אי עביד מהני, ואזלינן בתר מעשה ולא בתר מחשבה, ולפי"ז לא חטא ראובן, ולכן רמזו שהוא עתיד לקרב ראשון של השבטים לשכינה, ואיזהו זה ראובן ודו"ק,

(ו) עוי"ל, בהקדם לבאר מה דאיתא בילקוט שמעוני קהלת (אות התקע"ח), עה"פ שומר מצוה לא ידע דבר רע ועת ומשפט ידע לב חכם (קהלת ח-ה) וז"ל, זו אסתר שהיתה עסוקה במצות ביעור חמץ, ולא היתה יודעת ברעתו של המן עיי"ש, ולכאורה המדרש הנ"ל פלאי הוא, דא"א לומר דבשעת בדיקת חמץ לא ידעה אסתר ממעשה המן, דהא כתיב לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי שלשת ימים לילה ויום וגו', וכתיב ויעבר מרדכי ויעש כאשר צותה אסתר, ואיתא במסכת מגילה (דף ט"ו) אמר רב שהעביר יו"ט ראשון של פסח בתענית, ופרש"י שהרי ב"ג בניסן נכתבו האגרות וניתן הדת בשושן, וי"ד וחמשה עשר וששה עשר התענו, ובששה עשר נתלה המן בערב עיי"ש, וזה עשה מרדכי אחר שציווה לו אסתר, א"כ עכ"צ לדידעה אסתר ממעשה המן קודם יום י"ד, דהיינו עכ"פ ביום י"ג, דהא צותה לצום יום ולילה, וצריכים לקבל התענית מבעוד יום, וא"כ על כרחך כולם היו יודעים זה ביום י"ג, א"כ איך קאמר המדרש שלא היה לה ידיעה מרעת המן, אלא ע"כ צריך לומר דהיתה יודעת מרעת המן, אך ורק שדנה בעצמה מכח בדיקת חמץ שאי אפשר להמן להרע לישראל, ולכאורה איך תליא זה בזה דע"י שהיתה עוסקת בביעור חמץ ידעה שא"א להמן להרע לישראל, ועיין בספר כסף נבחר (פרשת בראשית) מש"כ בזה.

והנבס"ד, עפ"מש"כ בספר חמודי צבי לפורים (דף ע"ד), דהנה המ"פ נסתפקו במ"ע דתשבתו, אם המ"ע הוא רק שיהא החמץ מושבת, ואם יש לו חמץ ברשותו חוץ ממה שעובר על הלאו דב"י וב"י עובר עוד על העשה, אבל אם אין לו חמץ ברשותו אינו עובר על הלאו וגם המ"ע מקיים בשב ואל תעשה, ולפי"ז א"צ לדקדק שיהא לו חמץ קודם הפסח ויבערו, או דילמא דמצוה עליו בקום ועשה דישבית החמץ, ואם אין לו חמץ לא קיים העשה, ומצוה לחזור שיהיה לו חמץ בע"פ ויבער אותו כדי לקיים מ"ע דתשבתו בקום ועשה, כמו שדן בזה המנחת חינוך (מצוה ט' אות א) עיי"ש, ולפי"ז י"ל דאסתר המלכה סברה דמצוה לראות שיהיה לה חמץ קודם פסח כדי לקיים מ"ע דתשבתו בקו"ע, והגם שאינה עוברת על מ"ע דתשבתו בהיות החמץ בביתה מטעם דהוי חמץ של נכרים, אבל עכ"פ אינה מקיימת המצוה בקו"ע, ולכן בדקה אחר החמץ שנמצאת בביתה ולעשות קנין בהחמץ כדי לקיים מ"ע דתשבתו בקו"ע.

מבואר מדברי הר"ן דאין איסור גברא חל על איסור גברא לקיים או לבטל, רק איסור גברא חל על איסור חפצא או איסור חפצא חל על איסור גברא, וגם מבואר דמצוה הוא חיוב גברא, וכן הוא במסכת נדרים (דף ט"ז) בהא דאין שבועה חלה לבטל המצוה משום שגופיה נתחייב בהמצוה.

וא"כ לפי"ז י"ל כמו כן לענין מצהב"ע, דאם כל האיסורים המה איסורי חפצא, שפיר חל העבירה על המצוה שהוא חיוב גברא, והו"ל מצהב"ע פסול מה"ת, משום דהעבירה חלה על המצוה, אבל אם כל האיסורים המה איסורי גברא, אין חלה העבירה על המצוה לבטל המצוה, ומצהב"ע אינו דין מה"ת עכ"ד עיי"ש.

ובספר אהבת אברהם (סי' ח' אות ד') כתב, דפלוגתא אביי ורבא אי עביד מהני או לא מהני, תליא בפלוגת הראשונים אי כל איסורין שבתורה הוי איסורי גברא או איסורי חפצא, דאביי דס"ל אי עביד מהני א"כ חזינן מזה דעצם הענין של האיסור אינו מתועב, ורק דהאיסור הוא על הגברא, ומשו"ה כיון דעבדיה לאיסורא מהני שהרי עצם הענין אינו מתועב, וממילא לדידיה כל איסורין שבתורה הוי איסורי גברא, אבל רבא דס"ל דלא מהני א"כ י"ל דהסברא היא דס"ל דבעצם הענין האיסור שלו מתועב לפני הקב"ה, ומשו"ה לדידיה כל איסורין שבתורה הוי איסורי חפצא עיי"ש, וכ"כ בספר אמת ליעקב (דף כ"ד : מדפח"ס).

ועיין בשו"ת פני לוי (סי' כ"ט) שכתב דפלוגתא אביי ורבא במסכת תמורה (דף ד'), לגבי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד ועבר ועבר אם מהני, דאביי ס"ל דאי עביד מהני, דאי לא מהני אמאי לקי, ורבא ס"ל דלא מהני והאי דלקי משום דעבר אמירא דרחמנא עיי"ש, תליא אי אזלינן בתר המחשבה או בתר המעשה, וכתב דאזלי בזה לשיטתייהו, דאיתא במסכת מנחות (דף ס"ד), שמע שטבע תינוק בים ופרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים חייב, להעלות דגים והעלה תינוק ודגים, רבה אמר פטור ורבא אמר חייב, רבה אמר פטור זיל בתר מעשיו (ואיגלאי מילתא למפרע דשפיר עבה), ורבא אמר חייב זיל בתר מחשבתו עיי"ש, מבואר מזה דרבא ס"ל דאזלינן בתר מחשבתו ולכן ס"ל לא מהני ולא חש לקושית אביי דאי לא מהני אמאי לקי, דלשיטתו אזיל דאזלינן בתר מחשבתו, ואף אם לא תתקיים מעשה העבירה אפי"ה חייב משום מחשבתו הרעה לחוד שעבר אמירא דרחמנא, ואביי ס"ל כרבה רביה דאזלינן בתר מעשה ולכן ס"ל אי עביד מהני עיי"ש.

ובספר ילקוט דוד (סוף פרשת וישלח) כתב, דראובן באמת לא שכב עם בלהה, רק במחשבה רצה לשכב וניצול על ידי תפלתו כדאיתא במסכת שבת (דף ב"ה) נוטריקון פח"ז עיי"ש, ואפי"ה כתיב וישכב ראובן עיי"ש, וכ"כ הכלי יקר בספרו עיר גבורים בשער התשובה (סוף סי' ד'), דחטאו של ראובן היה רק במחשבה על שביקש לחלל יצועי של אביו ומעלה עליו הכתוב כאלו עשאו עיי"ש.

שמעון בן יוחאי ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה אמר לפניו וכו' הרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני, אמר ליה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו בטלין ודבר ממך אינו בטל עיי"ש, הרי דאות אחת מן התורה אינה בטלה אפילו באלף, ונודע דכל אחד מישראל יש לו אחיזה באות אחת מהתורה, וידוע מדורשי רשומות שאמרו דתיבת ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, וא"כ כל אחד מס' רבוא נשמות ישראל הוא כנגד אות אחת מן התורה, ומעתה אין ממש בטענת האומות, כיון דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה אין שייך בהם ביטול עכ"ד.

ובספר שפת אמת לר' ישמעאל הכהן פרשת יתרו (דף מ"ה), כתב, דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם לא שייך לומר דיש ס' רבוא אותיות דווקא מכוונים לס' רבוא שורשי נשמות, דהרי יש תיבות יתירות לחנם כלשון בני אדם, רק אי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם אז שפיר יש לומר דיש ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה עכ"ד.

ולכאורה יש להוכיח דדברה תורה כלשון בני אדם, דאיתא בשבת (פ"ג:) אמר ר' יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכה לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילוד אשה בינינו, אמר להם לקבל תורה בא, אמרו לפניו חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים וכו', עיי"ש, והמפ' כתבו (עיי' ראש דוד בשלח, שמע יעקב במדבר, ובבני יששכר במאמרים לחג השבועות מאמרי ב' אות י"ט) דטענת המלאכים היתה שהם צריכים לקבל התורה מכח דינא דבר מיצרא, דכיון דהשראת השכינה הוא בגבהי מרומים, ע"כ יש להם דין מצרנים וזוכים בהתורה עפ"י שורת הדין עיי"ש, וכתב בשער החצר (אות ק"ב) דלכן קבלו ישראל התורה ולא מלאכי השרת משום דהתורה דברה כלשון בני אדם ולכן שייך התורה לבני אדם ולא למלאכי השרת עכ"ד, ועיי' בספר עזרא (דף י"ג: מדפ"ה"ס).

אך לפי"מ דאיתא במד"ר שמות (פ' כ"ח-א), באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו וכו' עיי"ש, ובמדור שוחר טוב (מזמור ח') איתא, כשבא הקב"ה ליתן תורה לישראל, התחילו המלאכים מדייניו ואומרים לפניו מה אנוש כי תזכרנו, ואמרו לפניו אישורך שתתן תורה בשמים וכו', וכשעלה משה לקבל פעם שניה את הלוחות אמרו מלאכי השרת והלא אתמול עברו עליה שכתבת בה לא יהיה לך אלהים אחרים, אמר להם הקב"ה בכל שעה קטיגטין ביני ובין ישראל, והלא אתם כשירדתם אצל אברהם אכלתם בשר בחלב, שנאמר ויקח חמאה וחלב ובן הבקר, ותינוק שלהם כשהוא בא מבית רבו ואמו נותנת לו פת ובשר וגבינה, והוא אומר לה היום למדני רבי לא תבשל גדי בחלב אמו עיי"ש, הרי דהמלאכים נדחו מקבלת התורה מפני שאכלו בשר בחלב אצל אע"ה.

אך לכאורה קשה, דהרי מכח שלא תעבור על הלאו דב"י לא הוצרכה לבדוק חמץ, דהוי חמץ של נכרים, ורק כדי לקיים העשה דתשביתו, וע"ז קשה הרי תשביתו הוא מ"ע שהז"ג, דנשים פטורות ממנה ולמ"ל הבדיקה כלל, אך י"ל בסברת אסתר המלכה, דאיתא במסכת קידושין (דף ל"ד), דילפינן דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג במה מצינו מתפילין, מה תפילין נשים פטורות אף כל מ"ע שהז"ג נשים פטורות, ולהלן (ע"ב) פריך הגמ' ונילף מהקהל (להייב נשים), ומשני משום דהוה מצה והקהל שני כתובים הבכ"א ואין מלמדין, ולהלן (דף ל"ה) פריך הגמ' למ"ד שני כתובים הבכ"א מלמדין מאי איכא למימר, ומשני משום דהווי מצה והקהל ושמחה שלשה כתובים הבכ"א, והקשו התוס' (ד"ה משום), לאביי דאמר לעיל אשה בעלה משמחה א"כ ליכא אלא שני כתובים, ותירצו דמוקי קידוש היום בהדי מצה והקהל והוי שלשה כתובים הבכ"א, דנשים חייבות בקידוש היום דבר תורה דכתיב זכור את יום השבת וזכרוהו על היין, וכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו נמי בזכירה עיי"ש, ובהג"ה על התוס' הקשו ע"ז, דהלא הא דנשים חייבות בקידוש היום רבא הוא דס"ל כן במסכת ברכות (דף כ:), אבל אביי ס"ל דנשים חייבות בקידוש היום רק מדרבנן, ומעתה הדקל"ד דלאביי דאמר אשה בעלה משמחה וקידוש היום הוי מדרבנן נמצא דהו"ל שני כתובים לחייב נשים במ"ע שהז"ג, וקשה דלמ"ד שני כתובים הבכ"א מלמדין נילף ממצה והקהל לחייב נשים בכל מ"ע שהז"ג עיי"ש.

ולפי"ז י"ל, דאסתר שהיתה בודקת חמץ כדי לקיים מ"ע דתשביתו, סברה כמ"ד שני כתובים הבכ"א מלמדין, וסברה כאביי דאשה בעלה משמחה, וגם סברה דנשים חייבות בקידוש היום הוא מדרבנן, וליתא במ"ע שהז"ג לחייב נשים רק שני כתובים מצה והקהל, וילפינן מינייהו דנשים חייבות בכל מ"ע שהז"ג, להכי נשים חייבות גם במ"ע דהשבתת חמץ אף דהוי זמן גרמא, ולכן בדקה אסתר החמץ לקיים מצות תשביתו עכ"ד החמודי צבי.

ובספר ברית שלום (פרשת שמות), כתב לפרש מה שאמר המן ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים ואת דתי המלך אינם עושים, דלכאורה מה הוסיף באמרו שהמה מפוזרים ומפורדים בין העמים, וכתב לבאר, דאיתא במד"ר ויקרא (פרשה ד-ו), א"ר אלעזר, גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה, כתוב בתורתכם אחרי רבים להטות אנו מרובים מכס מפני מה אין אתם משוין עמנו בע"ז עיי"ש, והנה כאשר בני ישראל קבועים במקומם אין נפק"מ כלל במה שהאומות העולם מרובים דהרי קיי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, לפיכך קטרג המן לומר דבני ישראל אינם קבוע שהרי הינם מפוזר ומפורד בין העמים, ולכן בדין הוא שיתבטלו כלפי רוב האומות להיות כמותם, ואילו הם אינם עושים כן אלא את דתי המלך אינו עושים ואינם הולכים אחריו עיי"ש.

ובספר טיב לבב כתב לבטל טענת אומות העולם, דאיתא במדרש רבה שמות (פרשה ו-א), בשעה שעבר שלמה על לא ירבה לו נשים ולא ירבה לו סוסים וגו', עלתה יו"ד שבירכה וקטרגה עליו וכו', תני ר'

ובשו"ת חתם סופר חיוור"ד (סי' פ"ו) יישב קושיתו, והביא מה שמחדש תלמידו המהר"ם א"ש, דלמ"ד טעם כעיקר לאו דאורייתא, והיינו משום דס"ל נבלה וטרפה וחלב וחמץ וכל האיסורין היינו ממשותם ולא טעמם, א"כ אפילו בבשר בחלב נמי גדי וחלב אסרה תורה ולא טעמם, ונהי דמ"מ בבשר בחלב טעם כעיקר דאורייתא לכו"ע, מדאפקיה רחמנא בלשון בישול דוקא, מ"מ י"ל היינו כשקבלה החלב טעם ממשות הגדי והגדי מהחלב, אבל טעם הגדי הנבלע בקדרה אינו כעיקר מה"ת לאסור החלב, ולהעשות בשר בחלב בתחלה בודאי אינו נעשה אלא על ידי ממשו של גדי עם ממשו של חלב, ולפי"ז א"ש דברי הרשב"א, דבכף חולבת שאינו בא מהחלב ממש אלא מהכף, לרש"י לא הוי רק מדרבנן.

ועיי"ש שהחת"ס מדחה דבריו, וס"ל דאין חילוק בין טעם ראשון הבא מן העיקר, לטעם שני הבא מן העיקר, ר"ל שהקדרה בלעה מן הגדי והחלב מן הקדרה, אך החת"ס גופיה בחידושו עמ"ס חולין בסוגיא דטעם כעיקר כתב ליישב מה שמקשים על הרשב"א הנ"ל, דהואיל וטעם כעיקר לאו דאורייתא רק בשר בחלב חידוש הוא, אין לנו בו אלא חידושו היינו חלב הנמשך ונבלע לתוך הבשר, אבל טעם הבלוע בכלי שהוא פחות מזה לא אמרינן והוה רק דרבנן, וכעין זה כתב בפליתי (ריש סי' צ"ח) ונכון הוא את"ד עיי"ש.

אך בפמ"ג בפתיחה להל' בשר בחלב מסופק בזה וכתב, ועדיין יש לעיין, קדרה שבישל בה בשר ואח"כ חלב או להיפך, י"ל למ"ד טעם כעיקר לאו דאורייתא ה"ה בבשר בחלב כן, ונהי דגלי קרא במבשל גוף בשר בחלב יחד טעם כעיקר ביה דבר תורה ולא בטל חד בכ' דחיך אוכל יטעם כמש"כ הרשב"א בחידושו בסוגיא דזרוע בשלה, אבל בקדרה דאיקלש טעמיה דהוה נותן טעם בר נותן טעם, טעם א' בקדרה וטעם ב' לבשר, נהי דהוי טעם ב' לאיסורא, מ"מ אין לנו ראייה דהוי דבר תורה עיי"ש.

והיה נ"ל לומר דאף אם נסבור דבקדרה ג"כ הוי בשר בחלב טעם כעיקר מה"ת, מ"מ י"ל דכשהחלב נתן טעם במים או במאכל ודאי איקלש טעמיה ושוב אם יאכלנו עם בשר לא הוי מה"ת, די"ל סברא דרק בקדרה אמרינן דהטעם חלב עומד שם כמו מעיקרא, משא"כ בחלב שמעורב במאכל או במים איכא למימר דודאי איקלש טעמיה, וכשאוכלים יחד עם בשר בדרך בישול וכו"ל לא הוי ד"ת, וא"כ לא יתכן לומר כנ"ל דכיון שנשאר בפה טעם חלב יהיה אסור לאכול בשר משום גזירה, דלא שייך למיגזר אלא אי טעם חלב אינו נקלש במאכל או במים ואסור מה"ת לאכול עם בשר י"ל גם בטעם חלב קלוש כ"כ הנשאר בפה אחר האכילה אסרו חז"ל לאכול בשר, אבל אי טעם חלב במים ובמאכל נקלש כ"כ שאינו אסור מה"ת לאכול עם בשר לא שייך למיגזר בני"ד, וכ"ז אם נסבור בכל איסורין טעם כעיקר לאו דאורייתא כשיטת רש"י וסייעתו אז אפשר לחלק כנ"ל, משא"כ אי ס"ל טעם כעיקר בכל איסורין, אין נפק"מ כלל בין טעם ראשון תיכף מהבשר או מהקדרה וכמש"כ גם הפמ"ג בפתיחה להל' בשר בחלב (שם) עכ"ד השפע חיים זצ"ל.

וכתב החת"ס ז"ל (תורת משה פ' ורא) דלפי פשטות הקרא משמע דלא אכלו בשר בחלב יחד, רק דמקודם אכלו חמאה וחלב ואח"כ בשר, וכמו שפירש"י קמא קמא שתיקן אמטו ואייתו קמייהו, ומאי איסור בשר בחלב איכא, וצ"ל, דמבואר בשו"ע (יר"ד סי' פ"ט סעיף ב') דצריך לקנח פיו בין חלב לבשר עיי"ש, ואין קינוח אלא בפת, ולחם לא הביא לפי שפירסה שרה נדה ולא היה קינוח והיה אסור להם לאכול בשר, וכיון שאכלו עברו על איסור דבשר בחלב, ולכן לא קיבלו התורה עיי"ש.

ובגליון ישראל סבא (גליון כ"ו) כתב השפע חיים זצ"ל, דאיתא ביור"ד (סי' פ"ט-ט"א), אכל בשר לא יאכל אחריו גבינה עד שישהה שש שעות, ויש בזה שני טעמים כמש"כ הטו"ז (סק"א), (א), שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך, (ב), הוא טעם הרמב"ם משום בשר בין השניים דמקרי בשר עד שש שעות ואח"כ הוי כמעוכל עיי"ש, ולפי"ז בגבינה ואחר כך בשר, לטעם הרמב"ם י"ל דרק בשר בין השניים גילתה תורה דהוי בשר כדכתיב הבשר עודנו בין שיניהם, משא"כ בגבינה וכמש"כ הטו"ז (שם סק"ד) ולא צריך שום הפסק ביניהם, משא"כ להטעם שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך, י"ל דגם בגבינה ואחר כך בשר צריך איזה הפסק דגם כן מושך טעם קצת.

והא מילתא דמושך טעם, יש לדון בה דמה איסורא איכא אם הוא מרגיש בפה טעם חלב בשעה שאוכל בשר, דממשות ליכא כאן שהוא כבר במעיו, ומהו שורש האיסור אם הוא מרגיש טעם חלב כשהטעם אינו נבלע בתוך הבשר. והנ"ל, דהוא משום דאם יאכל בשר כשמרגיש בפיו טעם חלב, גזרינן שלא יבוא לאכול מאכל שנבלע בו חלב ביחד עם בשר באופן דהוי מה"ת בדרך בישול, וכמבואר בפוסקים במסכת חולין (דף ק"ד, דף ק"ה), ומבואר במסכת פסחים (דף מ"ד) ובמסכת חולין (דף ק"ח), דלכו"ע בבשר בחלב טעם כעיקר דאורייתא רק דלא ילפינן מיניה עיי"ש, וממילא שייך למיגזר גם שלא יאכל בשר כשמרגיש בפיו טעם חלב.

אך ידועין דברי הרשב"א במסכת חולין (דף צ"ט) אחר שביאר שיטת רש"י דטעם כעיקר לאו דאורייתא כתב, נמצא פסק הלכה לענין טעם כעיקר לפי דברי רש"י, אם נתחבה כף של איסור בתוך התבשיל, וכן כף חולבת בת יומא בתוך קדירה של בשר או בהפך וכו', ואי אפשר לעמוד עליו אם היה בו ששים לבטלו, הולכין בו להקל ומתירין אותו מספק, דהא ספיקא דרבנן היא ולקולא עכ"ל עיי"ש.

ובפליתי (סי' צ"ח סק"ב) הקשה על הש"ך שכתב דהא דנאמן במסיח לפי תומו, משום דס"ל טעם כעיקר לאו דאורייתא, והקשה הפליתי, הא בבשר בחלב לכו"ע הוי דאורייתא, והביא שם את דברי הרשב"א הנ"ל, והקשה עליו דבבשר בחלב לכו"ע הוי דאורייתא, ותירץ, דלשיטת רש"י אף בבשר בחלב הכלי אף בת יומא הוא פגום קצת ואינו אוסר עיי"ש.

ורש"י בחולין (פ"ג:) ד"ה לטעם כעיקר כתב, דנזיר וגיעולי עכו"ם הוה ב' כתובים הבאים כאחד, ואין למדין ממנו טעם כעיקר עיי"ש, ועיין בפלתי (פי"ג ס"ב) מה שפלפל בזה דלכן טעם כעיקר לאו דאורייתא משום דשני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין, אבל אי ס"ל דשני כתובים הבאים כאחד מלמדין, ס"ל טעם כעיקר דאורייתא עיי"ש.

ומעתה יבואר כוונת המדרש, שומר מצוה לא ידע דבר רע זו אסתר שלא חששה מרעתו של המן אשר קיטרג על בני ישראל שהמה מפוזרים בין העמים וראוי לדון אותם אחר הרוב, משום שהיתה עוסקת בביעור חמץ, דס"ל דנשים חייבות במ"ע שהז"ג דשני כתובים הבכ"א מלמדין, ולפי"ז י"ל דלכן לא קיבלו המלאכים התורה משום שאכלו בשר בחלב, ואף דלא אכלו בשר בחלב ביחד, מ"מ צריך קינוח ולחם לא הביא, דס"ל שני כתובים הבאים כאחד מלמדין, וס"ל טעם כעיקר דאורייתא בכל איסורין, א"כ שפיר שייך למיגזר שלא יאכל בשר תיכף אחר חלב כשעדיין נרגש בפיו טעם חלב וכנ"ל, וצריך קינוח פת בנתיים, וכיון שלא הביא לחם עברו על איסור בשר בחלב, ולפי"ז י"ל דס"ל לא דברה תורה כלשון בנ"א, ומעתה אין ממש בטענת המן דהגויים הם הרוב, כיון דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה אין שייך בהם ביטול ודו"ק

*

והבאנו מש"כ בספר דרש משה דלכן צוה הקב"ה למנות את בני ישראל, משום האי חששא שלא יבוטל ח"ו כלל ישראל בין האומות שהמה הרוב, צוה הקב"ה למנותן כדי שיהיו עיי"ז דבר שבמנין, וקיי"ל דבר שבמנין אפילו באלף לא בטל עכ"ד, והבאנו מש"כ בספר טיב לבטל טענתם, דכיון דכל אחד מס' רבוא נשמות ישראל הוא כנגד אות אחת מן התורה, ומעתה אין ממש בטענת האומות, כיון דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה אין שייך בהם ביטול, והבאנו מש"כ בספר שפת אמת דרק אי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם אז שפיר יש לומר דישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה.

ובספר פרשת דרכים (הרוש א) כתב, דלשיטת דפילגשים הם בלא קידושין, א"כ בלהה פילגש יעקב אינה אשת יעקב, וקיי"ל במסכת יבמות (דף י"ז) נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו וה"ה פילגש אביו, א"כ לא חטא ראובן כלל עיי"ש.

ובספר סמיכת חכמים (בהקדמה לסיים מסכת כתובות) כתב לבאר במה פליגי אם כתובה מדאורייתא או שהוא רק מדרבנן וז"ל, ואי אמרינן כתובה דרבנן הטעם הוא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולכן תיקנו כתובה כדאיתא במסכת כתובות (דף י"ג), אמר רב נחמן אמר שמואל משום ר' שמעון בן אלעזר, חכמים תיקנו לבנות ישראל לבתולה מאתים ולא למנה מנה עיי"ש, ועתה גם אנו נאמר דלטעם הנ"ל דבענייני מיירי העמידו חכמים דבריהם על מאתים דוקא,

לפי"מ דקיי"ל מי שיש לו מאתים וזו לא יקח מן הצדקה, והטעם אם יש לו מאתים וזו יצא מכלל עני, מאתים חסר לו דינר הרי זה יטול שהוא עדיין בחזקת עני, ולפיכך תקנו חכמים מאתים שלא תהא קלה בעיניו להוציא, לפי שהתקנה הוא בשביל עניים והעניים אין להם מאתים וזו ולא יוציאה, אבל אם היו מתקנים פחות ממאתים אפשר שהיה נותן כל אשר לו והיה מקבץ עוד כדרכו של עני, אבל בשיש לו מאתים וזו לא שכיח התיגרא, ואין להקשות דבשביל דבר מועט כזה לעשיר יחשב שלא יהא תיגרא בביתו, הא לא קשיא, דהא באמת הדין כן, וכל שיעורין של חכמים כך הוא, ארבעים סאה חסר קורטוב פוסל את המקוה וכהנה רבות.

והובא במפ' דדבר זה שכשיש לו מאתים וזו יצא מכלל עני ואינו רשאי ליטול צדקה, ובפחות דינר אחד רשאי ליטול, דבר זה נרמז בתיבת צדקה, ועי"ז אסמכוהו רבנן דין זה, כי צדקה בנימטריא מאתים חסר אחד או רשאי ליטול צדקה, משא"כ כשיש לו מאתים במילואו אינו רשאי ליטול דמטעם זה נקראת צדקה ולא צדק, אלא לרמוז המנין ומספר מאתים חסר חד דוקא.

ועוד טעם אחר מובא במפ' אמאי נקראת צדקה ולא צדק, לפי ששכר הצדקה היא שיתן עוד צדקה לעולם, ולכן הוכפל בקרא כל עניני נתינות צדקה, פתוח תפתח נתן תתן הענק תעניק עשר תעשר וכן כלם, ולכן נקראת צדקה ולא צדק כי צדקה בא"ת ב"ש הוא הקד"צ והוא למפרע עוד הפעם צדקה לומר שאם נתן צדקה פעם אחת שכרו שיתן עוד, וכל זה אם נדרוש נתן תתן וכל התיבות הכפולות להורות ששכר הצדקה הוא צדקה אז גם תיבת צדקה רומז על זה, ואינו מרמז על הגימטריא מאתים חסר חד, אבל למ"ד דלא דרשינן כפילות בכל התורה רק ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, אין לרמוז בתיבת צדקה השכר, דמהיכא תיתי תרמו התורה השכר כאן יותר משאר מצות והלא בכל דוכתא אמרינן שכר מצוה מצוה, ועוד איך ירמוז ענין גדול כזה ברמז בא"ת ב"ש, ואי דרשינן תיבות כפולות ע"כ להכי הוא דאתא דאל"כ מאי דריש בכל הני כפל הנתינות, ונקרא שם צדקה על כך, משא"כ אי לא דרשינן כפולות מוכרחים אנו לומר דשם צדקה מורה על המספר מאתים חסר אחד עכ"ד, מבואר מזה דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם אז ס"ל כתובה מדרבנן, ואי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם אז כתובה מדאורייתא.

ומעתה יבואר דברי המדרש, כי תשא את ראש וגו', והטעם דהקב"ה צוה למנות את בני ישראל כדי שלא יבטלו ברובא, וע"כ דלא אמרינן דיש ס' רבוא אותיות דווקא מכוונים לס' רבוא שורשי נשמות, וע"כ דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ומעתה ס"ל כתובה מדרבנן, ונשים בקידושין ופילגש בלא קידושין, ונמצא דבלהה אינה אשת יעקב, ולא חטא ראובן, ולכן רמזו שהוא עתיד לקרב ראשון של השבטים לשכינה, ואיזהו זה ראובן ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com